

IHMISTIETEIDEN EETTISEN ENNAKKOARVIOINNIN SEURANTA TENKIN OHJEISIIN SITOUTUNEILLE ORGANISAATIOILLE 2012

Raportti 2.4.2013
Laatinut: Anna Rauhala

TUTKIMUSEETTINEN
NEUVOTTELUKUNTA

1. Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin seuranta TENKin ohjeisiin sitoutuneille organisaatioille 2012

1.1. Kyselyn toteutus

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) keräsi vuonna 2012 ensimmäistä kertaa tietoja yliopistojen, ammattikorkeakoulujen sekä tutkimuslaitosten ihmistieteiden eettiseen ennakoarviointiin liittyvästä toiminnasta ja lausunnoista. Tietoja varten TENKin toimistossa laadittiin asiaa koskeva kysely, jonka sisältöä kommentoivat myös TENKin koolle kutsuman Ihmistieteiden eettisen seurantaryhmän jäsenet professori Risto Turunen (pj., Itä-Suomen yliopisto), kehittämisspäällikkö Arja Kuula (Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto, Tampereen yliopisto), yliopettaja Irma Mikkonen (Savonia-ammattikorkeakoulu) ja tutkimusprofessori Jussi Simpura (THL).

Kyselyyn liittyvä saatekirje (liite 1) lähetettiin 14.12.2012 kaikille yliopistoille ja ammattikorkeakouluille sekä TENKin Ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettisiin periaatteisiin sitoutuneille organisaatioille (liite 2). Kysymykset ovat liitteessä 3.

Kysely toteutettiin ilmaisella SurveyMonkey kyselypalvelulla, mikä rajoitti kysymysten määrän kymmeneen ja vaikutti myös kysymysten sisäisten vaihtoehtojen määrään. Niiden vastausten osalta, joissa oli valittu vaihtoehto *yli 11 kappaletta*, tiedusteltiin jälkikäteen sähköpostitse tarkkoja lukumääriä. Kaikilta kysytyiltä tahoilta ei saatu täsmentäviä vastauksia. Osa tiedoista on saatu organisaatioiden eettisten toimikuntien toimintakertomuksista.

Kyselyyn saatiin yhteensä 27 vastausta: 10 yliopistoilta,¹ 8 ammattikorkeakoululta, mutta vastaukset kattavat yhteensä 11 ammattikorkeakoulua² (yksi vastaus on kolmen ammattikorkeakoulun yhteenliittymältä ja yksi Tampereen alueen eettiseltä toimikunnalta, johon kuuluu myös Tampereen ammattikorkeakoulu) sekä 9 tutkimuslaitoksilta. Tampereen alueen ihmistieteiden eettisessä toimikunnassa ovat mukana UKK-instituutti ja VTT, joten vastaukset kattavat yhteensä 11 tutkimuslaitosta³.

Kyselyvastauksista muodostuvaa aineistoa säilytetään TENKin lähiarkistossa 10 vuotta, jonka jälkeen se hävitetään.

¹ Aalto-yliopisto, Itä-Suomen yliopisto, Helsingin yliopisto, Jyväskylän yliopisto, Lapin yliopisto, Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Maanpuolustuskorkeakoulu, Sibelius-Akatemia, Tampereen yliopisto ja Vaasan yliopisto.

² FUAS-ammattikorkeakoulut (Hämeen, Lahden ja Laurea ammattikorkeakoulut), HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Karelia-ammattikorkeakoulu, Poliisiammattikorkeakoulu, Saimaan ammattikorkeakoulu, Savonia-ammattikorkeakoulu ja SeAMK.

³ Ikäinstituutti, Kansaneläkelaitoksen tutkimusosasto, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Siirtolaisuusinstituutti, Säteilyturvakeskus, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL, UKK-instituutti, Työterveyslaitos ja Valtion teknillinen tutkimuskeskus VTT.

2. Käsiteltyjen lausuntopyyntöjen lukumäärä sekä toimikunnan antamat lausunnot ja päätökset olla antamatta lausuntoa

2.1. Yliopistot

Tampereen alueen ihmistieteiden eettisen toimikunnan vastaukset on koottu tähän osioon, Tampereen yliopiston alle.

2.1.1. Vastaanotetut lausuntopyynnöt ja annetut lausunnot

Vastaukset saatiin yhdeksältä yliopistolta. Lausuntopyyntöjä **vastaanotettiin** neljässä yliopistossa yhteensä 82 kappaletta sekä yhdessä yliopistossa yli 11 kappaletta. Lausuntopyyntöjen kokonaismäärä viidessä yliopistossa oli yli 93 kappaletta. Yhden yliopiston lausuntopyyntöjen määrää ei ole tilastoitu. Kolme yliopistoa ei ole saanut lainkaan lausuntopyyntöjä.

Annettuja lausuntoja koskevia vastauksia saatiin viideltä yliopistolta. Lausuntoja **annettiin** neljässä yliopistossa yhteensä 79 kappaletta ja yhdessä yli 11 kappaletta. Annettuja lausuntoja oli kuudessa yliopistossa yhteensä yli 90 kappaletta.

Myönteisiä lausuntoja annettiin neljässä yliopistossa yhteensä 61 kappaletta sekä yhdessä yliopistossa yli 11 kappaletta. Myönteisiä lausuntoja annettiin viidessä yliopistossa yhteensä yli 72 kappaletta. Näihin lausuntoihin sisältyvät myös myönteisinä annetut lausunnot ehdollisina, vähäisin korjausvaatimuksin, jolloin puheenjohtaja, sihteeri ja esittelijä ovat tarkastaneet korjaukset.

Kahdessa yliopistossa **palautettiin** yhteensä 8 lausuntopyyntöä hakijalle korjattavaksi uusintakäsittelyä varten. Kahdessa yliopistossa lausunto **jätettiin antamatta** yhteensä 10 kertaa. Näistä kuudessa tapauksessa lausunnon antamiselle ei ollut perusteita. Yhdessä tapauksessa lausuntopyyntö koski jo toteutettua tutkimusta, yhdessä tapauksessa toinen eettisen ennakoarvioinnin toimikunta oli jo antanut tutkimuksesta lausunnon. Yksi tapaus ohjattiin HUS:n eettisen ennakoarvioinnin piiriin. Yhdessä tapauksessa pyydettyjä lisäselvityksiä ei toimitettu.

Yliopisto	Vastaanotetut lausuntopyynnöt	Annetut lausunnot	Myönteiset lausunnot
Aalto-yliopisto	15	12	11
Helsingin yliopisto	27	27	23
Itä-Suomen yliopisto	28	28	15
Jyväskylän yliopisto	ei tilastoitu		
Lapin yliopisto	ei lausuntopyyntöjä		
Lappeenrannan teknillinen yliopisto	ei lausuntopyyntöjä		
Maanpuolustuskorkeakoulu	yli 11	yli 11	yli 11
Tampereen yliopisto	12	12	12
Vaasan yliopisto	ei lausuntopyyntöjä		
Yhteensä	yli 93	yli 90	yli 72

2.1.2. Lausuntopyyntöjen alakohtaiset lukumäärät

Kuuden vastanneen yliopiston lausuntopyyntöjen alakohtaiset määrät jakaantuvat seuraavasti:

filosofia	0
teologia	0
historiatieteet ja arkeologia	0
kulttuurien tutkimus	0
taiteiden tutkimus	1
kielitieteet ja kirjallisuus	0
hoito- ja terveystieteellinen tutkimus*	yli 27
oikeustiede	1
psykologia	31-33
logopedia	1
kasvatustiede	11
sosiaalitieteet	10
taloustiede	2
valtio-oppi ja hallintotieteet	4
tiedotusoppi- ja kirjastotiede	2
tietojenkäsittelytiede	2
fysiikka	2
ravitsemustiede	3
farmasia	1
lääketiede	3
yhteensä	yli 102

* Helsingin yliopisto 2, Itä-Suomen yliopisto ja Jyväskylän yliopisto yli 11, Tampereen yliopisto 3.

2.1.3. Lausuntopyyntöjen peruste

Tutkittavan fyysiseen koskemattomuuteen puuttuminen	9
Tietoon perustuvan suostumuksen periaatteesta poikkeaminen	5
Alle 15-vuotiaaseen kohdistuva tutkimus ilman huoltajan erillistä suostumusta tai informointia	5
Poikkeuksellisen voimakkaat ärsykkeet	14
Riski aiheuttaa tutkittavalle normaalin arkielämän rajat ylittävää henkistä haittaa*	yli 11
Tutkimusrahoittaja edellyttää eettistä ennakoarviointia**	yli 25
Tutkimuspartneri edellyttää***	13-17
Tutkimuskohde edellyttää	4
Julkaisija edellyttää****	yli 28
yhteensä	yli 118

* Maanpuolustuskorkeakoulu yli 11

** Helsingin yliopisto 8-10, Itä-Suomen yliopisto 4, Maanpuolustuskorkeakoulu yli 11.

*** Helsingin yliopisto 5-7, Itä-Suomen yliopisto 3, Tampereen yliopisto 5-7.

**** Helsingin yliopisto 17, Itä-Suomen yliopisto yli 11.

2.1.4. Tutkimus

Lukumäärät perustuvat viiden yliopiston vastauksiin. Jyväskylän yliopistossa lausuntoja ei tilastoida siten, että kysymyksiin olisi voitu vastata. Siellä eettinen arviointi koskee kuitenkin eniten tutkijan tai opettajan toimeen liittyviä tutkimustöitä.

Osa tutkimuksista on merkitty kahteen kohtaan vastauksissa.

Pro gradu, diplomityö	6
Väitöskirjatutkimus*	yli 25
Tutkijan tai opettajan toimeen liittyvä työ**	yli 21
Usean organisaation yhteinen tutkimushanke***	yli 38
Monitieteinen tutkimus****	yli 31
yhteensä	yli 91

* Aalto-yliopisto 1, Helsingin yliopisto ja Itä-Suomen yliopisto yli 11, Maanpuolustuskorkeakoulu 2.

** Helsingin yliopisto 3, Itä-Suomen yliopisto 5-7, Maanpuolustuskorkeakoulu yli 11.

*** Helsingin yliopisto 8-10, Itä-Suomen yliopisto 5-7, Maanpuolustuskorkeakoulu yli 11, Tampereen yliopisto 8-10.

**** Aalto-yliopisto 12, Helsingin yliopisto 5-7, Itä-Suomen yliopisto 1, Maanpuolustuskorkeakoulu yli 11.

2.1.5. Tutkimuksen vaihe lausuntoa pyydettyäessä

Ennakkolausunto*	yli 68
Kesken tutkimuksen pyydetty lausunto	1
Jälkikäteen pyydetty lausunto	2
Käynnissä olevan tutkimuksen uudelleen arviointi	2
yhteensä	yli 73

* Aalto-yliopisto 13, Helsingin yliopisto yli 11, Itä-Suomen yliopisto yli 11, Jyväskylän yliopisto yli 11, Maanpuolustuskorkeakoulu yli 11, Tampereen yliopisto 11.

2.2. Ammattikorkeakoulut

Kyselyyn vastanneista ammattikorkeakouluista oli kaksi vastaanottanut lausuntopyyntöjä. Seinäjoen ammattikorkeakoulu ilmoitti, että vararehtori tekee noin 10 opiskelijoita koskevaa tutkimuspäätöstä vuodessa harkintansa mukaan. FUAS-ammattikorkeakoulujen T&K-toiminnan eettinen toimikunta aloitti toimintansa vuoden 2012 alkupuolella, eikä ollut vielä käsitellyt lausuntopyyntöjä.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu ilmoitti lausuntopyyntöjen määräksi kaksi ja Savonia-ammattikorkeakoulu yli 11 kappaletta. Myönteisiä lausuntoja ilman lisähuomautuksia annettiin Jyväskylän ammattikorkeakoulussa kaksi ja Savonia-ammattikorkeakoulussa kolme kappaletta. Muista lausunnoista tai kielteisistä lausunnoista ei ole mainintaa vastauksessa.

Lausuntopyynnöistä yksi kuului kulttuurien tutkimuksen alaan, kaksi kasvatustieteen ja neljä hoito- ja terveystieteellisen tutkimuksen alaan. Jyväskylän ammattikorkeakoulun molemmat lausuntopyynnot liittyivät ammattikorkeakoulun lopputyöhön sekä tutkijan ja opettajan toimeen ja ne oli pyydetty kesken tutkimuksen. Savonia-ammattikorkeakoulun lausuntopyynnöistä tutkimuskohde oli edellyttänyt ennakoarviointia neljässä tapauksessa, neljä tutkimuksista oli monitieteellisiä sekä usean organisaation yhteisiä tutkimushankkeita ja neljää lausuntoa on pyydetty käynnissä olevan tutkimuksen uudelleen arviointia varten.

2.3. Tutkimuslaitokset

2.3.1. Lausuntopyynnot ja annetut lausunnot

Neljä tutkimuslaitoksista (Ikäinstituutti 4 kpl, Kansaneläkelaitoksen tutkimusosasto yli 11 kpl, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) yli 11 kpl sekä Työterveyslaitos 25 kpl) ovat vastaanottaneet lausuntopyyntöjä.

Viisi vastanneista tutkimuslaitoksista (Maa- ja elintarviketeollisuuden tutkimuskeskus, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Siirtolaisuusinstituutti sekä Säteilyturvakeskus) eivät olleet saaneet yhtään lausuntopyyntöä.

Ikäinstituutti antoi 4 lausuntoa, joista kolme oli myönteisiä ilman lisähuomautuksia ja yksi myönteinen huomautuksella harkita joitakin seikkoja.

Kelan tutkimusosasto antoi 8-10 lausuntoa, joista yksi oli myönteinen ilman lisähuomautuksia, 5-7 myönteisiä huomautuksella harkita joitakin seikkoja, kolme ehdollisia korjausvaatimuksin ja yksi kielteinen korjausvaatimuksin perusteltuna.

THL antoi yli 11 myönteistä lausuntoa ilman lisähuomautuksia, 5-7 huomautuksella harkita joitakin seikkoja, 8-10 ehdollisina korjausvaatimuksin sekä 5-7 kielteisinä korjausvaatimuksin perusteltuina.

Työterveyslaitos antoi yhteensä 25 lausuntoa, joista yksi oli vuoden 2011 hankkeen uudelleen käsittely. Myönteisiä lausuntoja annettiin yhteensä 22. Niistä 9 oli pyydetty uudelleen käsittelyyn ja 13 hyväksyttiin puheenjohtajan hyväksynnällä. Yksi lausunto oli kielteinen ja se palautettiin korjausvaatimuksin perusteltuna.

2.3.2. Lausuntopyyntöjen alakohtaiset lukumäärät

Neljän tutkimuslaitoksen lausuntopyyntöjen alakohtaiset määrät jakaantuvat seuraavasti:

hoito- ja terveystieteellinen tutkimus*	yli 27
oikeustiede	5-7
psykologia	5-7
sosiaalitieteet**	yli 29
taloustiede	5-7
valtio-oppi ja hallintotieteet	2
yhteensä	yli 109

* Ikäinstituutti 2, Kelan tutkimusosasto 8-10, THL yli 11, Työterveyslaitos 4.

** Kelan tutkimusosasto 2, THL yli 11, Työterveyslaitos 5-7.

2.3.3. Tutkimus

Lukumäärät perustuvat neljän tutkimuslaitoksen vastauksiin. Osa tutkimuksista on merkitty kahteen kohtaan vastauksissa.

Pro gradu, diplomityö	7-9
Väitöskirjatutkimus	8-10
Tutkijan tai opettajan toimeen liittyvä työ*	yli 18
Usean organisaation yhteinen tutkimushanke**	yli 25
Monitieteinen tutkimus	33
yhteensä	yli 95

* Ikäinstituutti 3, Kelan tutkimusosasto 4, THL yli 11.

** Ikäinstituutti 1, Kelan tutkimusosasto 3, THL yli 11, Työterveyslaitos 8-10.

2.3.4. Tutkimuksen vaihe lausuntoa pyydetessä

Ennakkolausunto*	yli 50
Käynnissä olevan tutkimuksen uudelleen arviointi	5-7
yhteensä	yli 57

* Ikäinstituutti 4, Kelan tutkimusosasto 8-10, THL yli 11, Työterveyslaitos 25.

3. Eettisen ennakoarvioinnin järjestäminen organisaatioissa, joissa ei ole omaa eettistä toimikuntaa

3.1. Yliopistot

Maanpuolustuskorkeakoulu

Maanpuolustuskorkeakoululla tutkimuseettisistä kysymyksistä, mukaan lukien ihmistieteiden ennakoarviointi, vastaa tutkimusneuvosto, johon kuuluvat professorit, ainelaitosjohtajat sekä opiskelijoiden ja henkilökunnan edustajat. Puheenjohtajana toimii maanpuolustuskorkeakoulun tutkimusjohtaja. Tutkimusneuvoston tehtäviin kuuluu tutkimuseettisten asioiden käsittely ja päätösehdotuksen tekeminen rehtorille, joka ratkaisee asiat. Puolustusvoimien tutkimustoimintaa ohjaavat tutkimustoiminnan normisto, joissa tutkimuseettiset kysymyksetkin ovat mukana. Siten kaikissa tutkimustehtävissä (niin virkatyönä tehtävät tutkimukset kuin opinnäytteinäkin tehtävät) kuuluvat tutkimuseettisten kysymysten osalta normiston alaisuuteen. Periaatteena on, että kaikki tutkimustoiminta ennen tutkimuksen tekemistä on hyväksytty joko suorittavassa organisaatiossa (esim. Maanpuolustuskorkeakoulu) tai puolustusvoimatasolla. Hyväksynnän ehtona on luonnollisesti myös se, että tutkimuseettiset kysymykset on ko. tutkimustehtävän kohdalla huomioitu. Tutkimuksen tekijä on velvollinen tuomaan eettiset kysymykset esille päätöksentekijälle. Eettinen ennakoarviointi kuuluu osana tutkimustoiminnan johtamisprosessia siten, että tutkimusta, jossa ao. kysymyksiä sivutaan, vaaditaan tutkimuslupa. Tutkittavan kohteen mukaan tutkimusluvan myöntää joko pääesikunnan henkilöstöosasto tai Maanpuolustuskorkeakoulun rehtori. Myöntäjä määräytyy sen mukaan, onko kyseessä puolustusvoimallinen vaiko Maanpuolustuskorkeakoulutasoinen tutkimus. Yhtenä tutkimusluvan saannin kriteerinä on myös tutkimuksen eettisten asioiden selvittäminen (jos on tarpeen).

Sibelius-Akatemia

Sibelius-Akatemiassa ei ole omaa tutkimuseettistä toimikuntaa. Sellaiseen ei tähän mennessä ole ollut tarvetta, mutta valmius perustamiseen on kuitenkin ollut, mikäli tarvetta olisi ilmaantunut. Tämän vuoden alusta Sibelius-Akatemia on osa Taideyliopistoa, joka on nyt sitoutunut noudattamaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan "Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen" -ohjetta. Nähtäväksi jää, miten mahdollisen tutkimuseettisen toimikunnan perustaminen siellä etenee.

Vaasan yliopisto

Eettinen ennakoarviointi järjestetään tapauskohtaisesti nimettävän eettisen toimikunnan toimesta. Toistaiseksi eettistä ennakoarviointia edellyttäviä tutkimusasetelmia ei yliopistossamme ole ollut.

3.2. Ammattikorkeakoulut

HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu

Sisäinen toimikunta: vararehtori ja TKI-päälliköt Haaga-HELIA amk.

Karelia-ammattikorkeakoulu

Karelia-ammattikorkeakoulu on sitoutunut noudattamaan tutkimuseettisiä ohjeita. Oma eettisen ennakoarvioinnin toimikunnan perustaminen on ollut valmisteella joitakin vuosia sitten. Asia ei ole kuitenkaan edennyt.

Saimaan ammattikorkeakoulu

Ennen tutkimussuunnitelmien hyväksymistä yliopettajat tekevät eettisen arvioinnin. Tietystä yhteistyöorganisaatioissa on oma eettinen työryhmä, joka arvioi ja antaa lausunnon tutkimussuunnitelmasta tutkimuslupaa haettaessa.

Savonia-ammattikorkeakoulu

Savonian TKI- työryhmä toimii tutkimuseettisten kysymysten ja arvioinnin toimikuntana. Ryhmää kuuluu myös TENKin jäsen yliopettaja Irma Mikkonen. Toimikunnalla ei ole omia verkkosivuja. Ohessa Savonian verkkosivut, www.savonia.fi. Savonian sisäisessä intrassa on tutkimuseettiset ohjeet ja toimintaan liittyvä ohjeistus. Muun muassa tutkimuseettinen näkökulma on esillä, kun tutkimus- ja kehittämishankeideaa esitellään ja suunnitelmaan Savonian sisällä. Tässä kohtaa tarkastellaan, onko tutkimusaihe sellainen, jotta se vaatisi tutkimuseettisen toimikunnan (eli täydennetyt TKI- ryhmän kannanoton) lausunnon.

Yhteistyötä tehdään tutkimuseettisissä kysymyksissä mm. UEFin kanssa. On järjestetty yhteisiä seminaareja ja tilaisuuksia tutkimuseettisistä kysymyksistä. Savonian toiminnassa on tätä nykyä varsin vähän sellaisia tutkimushankkeita, joihin eettinen lausunto erillisenä dokumenttina olisi ollut tarpeellinen. Se on ollut osa tki- hankkeen projektisuunnitelmaa, jossa mahdolliset eettiset näkökulmat on otettu huomioon. Osalle tutkimus- ja kehittämishankkeidemme aineiston keruuta on edellytetty kohdeorganisaation luvan pyytäminen (tutkimuslupa, esim. sairaalat, opiskelijatyöt). Tämän lisäksi Savonia on itse myöntänyt tutkimuslupia oman toiminnan tutkimiseen ja näissä päätöksissä on otettu huomioon tutkimuseettiset periaatteet ja niiden noudattaminen.

Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Jos tutkimus kohdituu SeAMKin henkilöstöön, luvan antaa tutkimusjohtaja. Jos tutkimus kohdistuu SeAMKin opiskelijoihin, luvan antaa vararehtori. Jos tutkimuksessa pysytään SeAMKin yksikön sisällä, luvan antaa Jouni Niskanen vararehtori SeAMK yksikön johtaja kummassakin tapauksessa. SeAMK noudattaa TENKin ja alakohtaisia eettisiä suosituksia.

3.3. Tutkimuslaitokset

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus (MTT)

MTT:llä ei ole omaa eettisen ennakkoarvioinnin toimikuntaa emmekä ole myöskään mukana missään yhteisessä toimikunnassa. Syynä tähän on se, ettei meillä ole ennakkoarviointia vaativaa toimintaa. Olemme valmiita käynnistämään toimikunnan, mikäli toimintamme kehittyminen sitä edellyttää. Ylijohtajan ja tutkimusjohtajan tehtävänä on seurata toimintamme kehittymistä myös mahdollisten ennakkoarviointia vaativien tehtävien osalta.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Helsingin yliopiston ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin toimikunta (tehty sopimus Helsingin yliopiston kanssa).

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksessa ei tehdä ihmistieteiksi luokiteltavaa tutkimusta joka edellyttäisi eettistä ennakkoarviointia eikä laitoksella siten ole eettisen ennakkoarvioinnin toimikuntaa. Tutkimuksiin liittyvät eläinsuojelulliset seikat arvioidaan eläinkoelautakunnalta anottavien lupien yhteydessä.

Siirtolaisuusinstituutti

Eettisyys otetaan huomioon erillisissä tutkimushankkeissa. Esimerkiksi haastattelujen yhteydessä yksilöillä on lupa tietää, mihin tietoja käytetään, miten niitä säilytetään ja missä ja kuinka kauan. Yksilöillä on myös lupa olla vastaamatta sellaisiin henkilöön liittyviin kysymyksiin, joihin hän ei halua vastata.

Säteilyturvakeskus

Tutkimuseettinen ryhmä tekee tarvittaessa alustavan arvion, varsinaisen arvion ja suosituksen antaa sairaanhoitopiirin eettinen toimikunta tai ko. yliopiston organisaatio.

Työterveyslaitos

Laitoksella on oma eettinen työryhmä - biolääketieteelliset tutkimukset HUS:in Koordinoivaan eettiseen toimikuntaan.

4. Alueellinen yhteistyö sairaanhoitopiirien eettisten toimikuntien kanssa

4.1. Yliopistot

Aalto-yliopisto

Yksi lausunto on luonteensa vuoksi ohjattu sairaanhoitopiirin toimikunnan käsittelyyn. Muutoin järjestettyä yhteistyötä ei ole ollut.

Helsingin yliopisto

Olemme käyneet tutustumassa HUS:n eettisiin toimikuntiin ja käymme säännöllisesti keskustelua yksittäisiin lausuntopyyntöihin liittyen rajanvedosta lääketieteellisen ennakoarvioinnin ja ihmistieteellisen ennakoarvioinnin välillä.

Itä-Suomen yliopisto

Itä-Suomen yliopiston ja Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin tutkimuseettiset toimikunnat toimivat kiinteässä yhteistyössä esimerkiksi siten, että toimikunnilla on kaksi yhteistä jäsentä, joista toinen on sairaanhoitopiirin toimikunnan puheenjohtaja. Toimikuntien sihteeri ja puheenjohtajat tekevät tiivistä yhteistyötä lausuntopyyntöjen esivalmisteluvaiheessa. Toimikuntien jäsenet osallistuvat aktiivisesti kummankin toimikunnan järjestämiin koulutustilaisuuksiin. Tutkijakoulutukseen osallistuvat molempien toimikuntien jäsenet kouluttajina. Lisäksi toimikunnat pyrkivät järjestämään vähintään kerran vuodessa yhteisen tapaamisen.

Jyväskylän yliopisto

Järjestämme noin kerran vuodessa yhteiskokouksen. Ensi kevääälle on tulossa yhteinen seminaari. Lisäksi lääketieteellisen tutkimuksen välisessä rajanvedossa olemme säännöllisesti yhteydessä sairaanhoitopiiriin toimivaltaisen käsittelijän määrittelemiseksi.

4.2. Ammattikorkeakoulut

FUAS-ammattikorkeakoulut

Olemme vasta ottaneet yhteyksiä eri puolille.

HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu

Ei ole. HAAGA-HELIALla ei ole ko. aloihin liittyvää tutkimustoimintaa.

Karelia-ammattikorkeakoulu

Sairaanhoitopiiri on korkeakoulumme merkittävä yhteistyökumppani (= avainkumppani) ja kokoonnumme kaksi kertaa vuodessa yhteisneuvotteluihin, joissa mm. käsitellään opinnäytetöitä ja harjoitteluja.

Saimaan ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden työryhmä, joka antaa lausuntoja tutkimuslupaa haettaessa. Sosiaali- ja terveystieteiden työryhmä on tarkat ja selkeät ohjeet tutkimusluvan ja eettisen työryhmän lausunnon hakemismenettelystä. Mikäli eettinen työryhmä ei anna puoltavaa lausuntoa, perusteluista tiedotetaan luvan hakijalle, ohjaaville opettajille ja organisaatiolle. Sosiaali- ja terveystieteiden kanssa on sovittu menettely sekä henkilöt palautteen käsittelyyn.

Savonia-ammattikorkeakoulu

Savonia toimii tutkimus- ja kehitysyhteistyössä KYSin kanssa ja osana tätä yhteistyötä asiantuntijamme käsittelevät eettisiä kysymyksiä tarpeen mukaan myös sairaanhoitopiirin eettisen toimikunnan kanssa.

Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan yksikkö tuntee asian ja tiedottaa opiskelijoita oikeasta tavasta tehdä tutkimusta. Tutkimusluvut sairaaloissa pyydetään asianomaiselta taholta.

4.3. Tutkimuslaitokset

Ikäinstituutti

Yhteistyötä ei ole ollut, koska emme tee lääketieteellistä tutkimusta.

Kelan tutkimusosasto

Ei yhteydenottoja vuonna 2012.

Siirtolaisuusinstituutti

Ei ole yhteistyötä ollut vielä.

Säteilyturvakeskus

Ongelmatonta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Meillä ei ole konkreettista yhteistyötä. Sisäisen toimintaohjeemme mukaan ne lausunnot, joita THL:n tutkijat ovat pyytäneet sh-piirin eettiseltä toimikunnalta, pitäisi toimittaa tiedoksi THL:n omalle tutkimuseettiselle ryhmälle, ainakin siltä osin, että kerrotaan, milloin on saatu puoltava lausunto. Tämä ei kuitenkaan käytännössä ole toiminut, kun raportointi on yksittäisen tutkijan muistin varassa.

Työterveyslaitos

Työterveyslaitoksen Eettisellä työryhmällä on yksi yhteinen jäsen HUS:n Koordinoivan eettisen toimikunnan kanssa.

4.4. Yhteenliittymät

Tampereen alueen ihmistieteiden eettinen toimikunta

Pidimme 7.5.2012 neuvottelutilaisuuden, johon osallistuivat molempien toimikuntien puheenjohtajat ja sihteerit. Epäselvissä tapauksissa (rajankäynti) olemme ottaneet yhteyttä sairaanhoitopiiriin eettiseen toimikuntaan. Vuonna 2012 PSHP:n eettisestä toimikunnasta on lähetetty yksi (1) hakemus ja vuonna 2011 PSHP:n toimikunnasta on lähetetty 2 hakemusta. Tampereen alueen ihmistieteiden eettisestä toimikunnasta on puheenjohtajan ja sihteerin konsultoinnilla lähetetty/pyydetty kääntymään PSHP:n eettiseen toimikuntaan yksi lausunto (ilman toimikuntakäsittelyä, koska tapaus oli selvä

5. Millaisia ohjeita ja koulutusta TENKiltä toivotaan sekä muu palaute

5.1. Yliopistot

Toimikunnan sihteerin näkökulmasta olisi tietysti hienoa, mikäli jo etukäteen olisi tiedossa millaista tietoa hakemuksista raportointia varten kannattaa kerätä. Esimerkiksi HY:ssä ei ole eritelty lausuntopyynnön peruste -lomakkeessa sitä tarvitaanko lausunto rahoittajan vai yhteistyökumppanin takia. Yhtenäinen lausuntoasiakirja voisi ehkä olla paikallaan tai ainakin ohjeistus siitä, millaisessa muodossa lausunto tulee antaa.

Tutkimusaineistojen hallinnasta ei tunnu olevan yksiselitteistä ohjeistusta, eikä riittävää koulutusta. Tutkimuseettisessä keskustelussa painottuu vahvasti tutkijan velvollisuudet, sen sijaan vähemmälle on jäänyt keskustelu tutkijan oikeuksista ja turvasta tutkimuseettisen normiston keskellä.

Tutkimuksen aiheuttaman hyödyn ja käytettävien toimintatapojen vastaavuuden arvioinnin tekeminen. Kun rahoittajina on taloudellisia hyötyjä haluavia tahoja tulee myös tieteellisen tutkimuksen eetoksen ja kaupallisen tutkimuksen eetoksen välisiä yhteentörmäyksiä.

5.2. Ammattikorkeakoulut

Tähän mennessä vain positiivisia kokemuksia.

Järjestämämme koulutustilaisuudet ovat olleet erinomaisia, toivon niiden jatkuvan myös tulevana vuonna.

Ohjeet ovat selkeät ja kattavat. Lisää tietoa olisi hyvä saada tekijänoikeudellisista asioista erityisesti ammatillisiin opinnäytetöihin liittyen sekä esimerkiksi oppilaitoksen ja opinnäytetyön tekijän tekijänoikeuksista. Näistä olisi hyvä saada konkreettista tietoa käytännön esimerkkien avulla. Esimerkiksi kuvien käyttö opinnäytetöissä on ongelmallista. Erilaisista sopimuslomakkeista olisi hyödyllistä saada malleja.

Ammattikorkeakoulujen osalta tarvitaan vielä koulutusta ja mm. miten ohjeita ja tietoa eettisistä periaatteista olisi hyvä istuttaa osaksi ammattikorkeakoulujen TKI- toimintaa.

Toivon että laskeudutaan pois yliopistokäsitteistä ja puhutaan ammattikorkeakoulun kieltä myös etiikassa. Ohjeiden pitäisi olla ymmärrettäviä myös amkeissa.

5.3. Tutkimuslaitokset

Nykyiset etiikan päivät ovat hyvät.

Ongelmatapausten ratkaisumalleja.

Omassa työssämme olemme kehittäneet pienen peruskysymysten luettelon (checklist), jonka avulla tutkijamme voisivat etukäteen varmistaa, etteivät sorru suunnitelmissaan kaikkein tavanomaisimpiin puutteisiin. TENK voisi tehdä yleisemmällä tasolla vastaavan luettelon.

Keskustelua ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin periaatteista/käytännöistä on hyvä jatkaa. TENK:n kautta verkostoituminen, seminaarit ja muu koulutus on edelleenkin tervetullutta.

5.4. Yhteenliittymät

Ongelmatapaukset ovat olleet yllättävän erilaisia. Niitä on vaikea ennakoida. Ihmistieteiden alue on laaja, josta seuraa hyvin erilaisia lähestymistapoja ja tutkimusmenetelmiä. Eniten hyötyisimme ⁴siitä, että ihmistieteiden toimikuntien puheenjohtajat ja sihteeri esittelisivät sellaisia lausuntopyyntöjä, joista he ovat joutuneet keskustelemaan (toki riittävän yleisellä tasolla, että salassapito säilyy). Lääketieteen ja ihmistieteiden työnjaosta joudutaan käymään keskustelua, mutta uskomme, että tästä selvittää hyvällä yhteistyöllä. Toki myös tästä rajankäynnistä voitaisiin keskustella konkreettisten esimerkkien avulla käytävää keskustelua. Yksi kiintoisa aihe olisi myös se, miten toimikunnat ovat rajanneet tehtäviään. Käsitelläänkö opinnäytteitä ja millä ehdoilla. Puututaanko tutkimusten menetelmiin tai teorioihin?
